

Стащук О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та кредиту,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СИСТЕМНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

У статті актуалізовано потребу у систематизації методів наукового пізнання фінансової безпеки акціонерних товариств. Згруповано всю сукупність методів у такі групи, як загальнонаукові та конкретно-економічні. До складу загальнонаукових методів пізнання запропоновано віднести три такі підгрупи: методи емпіричного дослідження, методи теоретичного дослідження, методи теоретичного та емпіричного дослідження. Встановлено, що основними науково-методичними підходами до наукового пізнання фінансової безпеки акціонерних товариств можуть бути системний, комплексний, функціональний, інтеграційний, відтворювальний, нормативний, динамічний та кількісний. Доведено, що відображені методи дослідження фінансової безпеки корпоративних структур відображають певний масив наукових комунікацій, що ґрунтуються на надійних даних та дають змогу отримати максимально неупереджене уявлення про механізм забезпечення їх фінансової безпеки в умовах динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища.

Ключові слова: фінансова безпека, акціонерні товариства, методологія дослідження, науково-методичні підходи, загальнонаукові методи дослідження, конкретно-економічні методи пізнання.

Постановка проблеми. Потреба в усебічному дослідженні фінансової безпеки акціонерних товариств зумовлена такими чинниками:

– необхідністю розроблення новітніх концептуальних засадничих основ стійкого розвитку суб'єктів корпоративного сектору економіки, які формуються залежно від вибраної фінансової політики суб'єкта підприємницької діяльності та його ідеологічної спрямованості;

– неефективною структурою фінансових ресурсів акціонерних товариств та недосконалістю наявного фінансового механізму формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів корпоративних структур;

– неефективністю наявних механізмів управління фінансовою безпекою акціонерних товариств, а також практикою «точкового» застосування фінансовим менеджментом інструментів управління фінансовою безпекою корпоративних структур;

– необхідністю формування таких умов, за яких акціонерні товариства отримали би конкурентні переваги та потенційні можливості для забезпечення розширеного відтворення, а також мали б змогу максимізувати свою ринкову вартість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такий спектр проблем був предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних учених та практиків. Проте дослідження проблематики формування та забезпечення фінансової безпеки саме акціонерних товариств не має системного характеру, є частковими та найчастіше стосуються макроекономічного

рівня фінансової безпеки або фінансової безпеки всіх суб'єктів господарювання у цілому. Проблемами ідентифікації методів дослідження фінансової безпеки держави, регіону, окремих суб'єктів господарювання займалися такі науковці, як: О.І. Барановський, З.С. Варналій, В.М. Гесць, А.О. Спіфанов, М.М. Єрмошенко, Н.Н. Пойда-Носик, Д.В. Чернілевський та ін. Водночас спостерігається певна методологічна дилема у підходах до ідентифікації предмета дослідження та методів його аналізування. Відсутнім є також належне наукове обґрунтування методології пізнання фінансової безпеки на мікроекономічному рівні; недостатня увага приділена взаємозв'язкам, що відображають закономірності використання інструментів фінансової політики акціонерних товариств та інструментів фондового ринку як на стійкий розвиток окремих регіонів та економіки країни у цілому, так і на рівень їх фінансової безпеки.

Формулювання цілей статті. Проблема вибору методології дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств є предметом уваги не лише фінансової наукової думки, а й окремих філософських досліджень. Разом із тим розробити універсальний метод пізнання будь-якого конкретного явища неможливо через те, що використані методи для подолання певної фінансової проблеми можуть бути непридатними для вирішення іншої. З огляду на вищезазначене, складність пізнавального процесу та динамічний розвиток фінансово-економічного середовища функціонування акціонерних товариств зумовлюють необхідність пошуку новітніх методів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Визначені диспропорції спричиняють перешкоди до підвищення рівня фінансової безпеки акціонерних товариств, а отже, знижують ефективність використання фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, не сприяють стимулюванню інвестиційної активності корпоративних структур та підвищення їх інвестиційної привабливості, знижують рівень їх кредитоспроможності і, як наслідок, можуть призвести до банкрутства самих суб'єктів підприємницької діяльності. Усе вищеозначене підвищує актуальність дослідження науково-практичної проблеми забезпечення фінансової безпеки вітчизняних акціонерних товариств.

Процес пізнання неможливий без формування певного концептуального підходу в межах визначеної методології та є базисом для проведення наукового дослідження. Проте методологія дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств повинна, безумовно, спиратися й на той факт, що практично неможливо запропонувати унікальну методологію пізнання певного об'єкта. Це пов'язано з тим, що фінансова безпека акціонерних товариств, як й інші об'єкти наукового пізнання, має одночасно стандартні та унікальні характеристики. Із цього слідує, що на практиці методологія наукового дослідження фінансової безпеки корпоративних структур повинна використовувати як загальні методи дослідження, так і ті, які стосуються індивідуальних їх властивостей.

Поняття методології науковці розглядають у двох аспектах, а саме:

1) методологія – це вчення про правила мислення під час створення теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [1];

2) методологія – це систематизована сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети [2].

У контексті комплексного дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств, формування її теоретико-методологічних та прикладних основ слушним вважаємо також визначення тих методів пізнання, які сприятимуть одержанню ґрунтовних та всебічних її характеристик.

Проте перш ніж перейти до ідентифікації методів наукового пізнання фінансової безпеки корпоративних структур, сформулюємо загальний підхід до сутності поняття «метод». Отже, сучасна наукова думка під методом розуміє визначену послідовність дій, прийомів, операцій і засобів досягнення поставленої мети, яка може бути як практичною, так і теоретичною та пізнавальною [3, с. 184].

На нашу думку, цілісність наукового дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств та досягнення зазначеної мети нашої роботи можна забез-

печити шляхом системного застосування як методів теоретичного рівня, так і методів емпіричного рівня наукового пошуку, застосування яких дає змогу отримати та обґрунтувати нові знання. Враховуючи вищезазначене, сукупність усіх методів дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств можна поділити на такі групи, як показано на рис. 1.

Отже, весь запропонований спектр методів дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств згруповано за двома напрямками: загальнонаукові методи пізнання (можуть використовуватися в процесі дослідження багатьох наук) та конкретно-економічні методи (методи, що властиві для дослідження лише економічних процесів). Уважаємо, що сукупність методів дослідження, що доцільно застосовувати в процесі дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств, можна згрупувати за напрямками дослідження так:

– історико-аналітичний, теоретичного та логічного узагальнення, аналізу та синтезу, класифікації абстрагування – під час удосконалення категоріального апарату фінансової безпеки корпоративних структур, вивчення еволюційних аспектів формування їх фінансової безпеки, дослідження внутрішньої її побудови, в процесі виявлення сукупності зовнішніх та внутрішніх загроз фінансовій безпеці акціонерних товариств, а також під час дослідження механізму управління фінансовою безпекою акціонерних товариств;

– індукції та дедукції – у процесі розвитку теоретичних основ фінансової безпеки акціонерних товариств та її взаємозв'язку з фінансовою та економічною безпекою держави;

– системно-структурний аналіз – під час опрацювання методологічних засад наукового пізнання фінансової безпеки корпоративних структур та обґрунтування теоретико-методологічних аспектів забезпечення необхідного рівня їх фінансової безпеки;

– аналогії, систематизації, теоретичного узагальнення – за подальшого розвитку теоретичних основ оцінювання рівня фінансової безпеки корпоративних структур;

– оцінювання, статистичного аналізу, табличний, групування, кількісно-якісний аналіз, спостереження, порівняння, формалізації – для оцінювання рівня та тенденцій фінансової безпеки акціонерних товариств машинобудування та держави у цілому; для інтегрального аналізу стану фінансової безпеки акціонерних товариств;

– математичного моделювання, факторний аналіз, функціональний аналіз, альтернативний аналіз – під час дослідження кількісного впливу чинників (загроз) на рівень фінансової безпеки корпоративних структур; встановлення взаємозв'язків між факторними та результативною ознакою; для оцінювання ризиків як інструмента управління фінансовою безпекою акціонерних товариств; під час розроблення моделі оцінки ефективності управління фінансовою безпекою корпоративних структур;

Рис. 1. Систематизація методів дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств
(складено автором)

– узагальнення, мозкового штурму – для розроблення пропозицій щодо вдосконалення методики оцінювання фінансової безпеки акціонерних товариств; під час обґрунтування основ фінансової політики держави в частині забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств в Україні; у процесі концептуалізації фінансової безпеки корпоративних структур та обґрунтування її новітньої парадигми, а також ідентифікації стратегічних пріоритетних напрямів забезпечення фінансової безпеки корпоративних структур.

Враховуючи мультиаспектність фінансової безпеки корпоративних структур та на складність її сутнісних характеристик, дослідження сучасних проблем її забезпечення та ефективності управління повинно спиратися на інтегрованому застосуванні наявних методологічних підходів. Загалом основними науково-методичними підходами, що можуть застосовуватися в процесі наукового пізнання фінансової безпеки акціонерних товариств, можуть бути такі:

1) комплексний – в основі лежить опис взаємозв’язків між системами фінансової безпеки акціонерних товариств; дає змогу здійснити теоретичне синтезування інвестиційних, інформаційних, податкових, інноваційних та інших складників фінансової безпеки машинобудівних підприємств; сприяє обґрунтуванню стратегічних пріоритетів щодо підвищення рівня фінансової безпеки акціонерних товариств; дає змогу розробити концепцію забезпечення фінансової безпеки підприємств машинобудівної галузі;

2) системний – розглядає фінансову безпеку акціонерних товариств як багаторівневу систему; вивчає конфігурацію та організацію структурних складників фінансової безпеки акціонерних товариств та встановлює особливості взаємозв’язків між ними; визначає види зовнішніх взаємозв’язків системи фінансової безпеки акціонерних товариств та її місце в сукупності інших систем;

3) функціональний – передбачає аналіз функціональних складників фінансової безпеки корпоративних

структур; досліджує стійкість системи забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств з урахуванням наявних фінансових та інших видів ресурсів;

4) інтеграційний – спрямований на підвищення рівня взаємозв'язку між структурними складниками фінансової безпеки корпоративних структур; досліджує взаємозв'язки між рівнями управління фінансовою безпекою акціонерних товариств по вертикалі та між суб'єктами управління фінансовою безпекою акціонерних товариств по горизонталі;

5) відтворювальний – спрямований на безперервне оновлення характеристик фінансової безпеки акціонерних товариств та досягнення її стійкості; визначення напрямів розвитку корпоративних структур шляхом адаптації фінансової безпеки акціонерних товариств до існуючого середовища; оцінювання якості відтворювальних процесів в акціонерних товариствах;

6) нормативний – передбачає встановлення та застосування нормативних показників оцінювання рівня фінансової безпеки акціонерних товариств; забезпечує визначення граничних норм індикаторів оцінювання рівня фінансової безпеки корпоративних структур; забезпечує встановленням нормативам їх відповідності на предмет комплексності, обґрунтованості, ефективності та можливості застосування у майбутніх періодах;

7) динамічний – передбачає розгляд фінансової безпеки акціонерних товариств з урахуванням дії зовнішніх та внутрішніх загроз; дає змогу оцінити реальні умови та форми розвитку фінансової безпеки суб'єктів

підприємництва в розрізі історичних стадій формування; визначає тенденції, динаміку, взаємозв'язки та закономірності розвитку фінансової безпеки акціонерних товариств на основі аналізу її ретроспективних особливостей;

8) кількісний – забезпечує зміну якісних оцінок кількісними на основі проведених конкретних розрахунків із використанням економіко-математичного моделювання, статистичного аналізу та експертних оцінок; встановлює залежності між результируючим показником та окремими чинниками у кількісному вираженні.

Висновки. Отже, систематизовані нами методи дослідження фінансової безпеки акціонерних товариств (згруповані у дві групи – загальнонаукові та конкретно-економічні) відображають певний масив наукових комунікацій, що ґрунтується на надійних даних та дають змогу отримати максимально неупереджене уявлення про механізм забезпечення фінансової безпеки корпоративних структур в умовах динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища, а отже, й взаємовплив фінансової безпеки акціонерних товариств та фінансової безпеки країни у цілому. Застосування таких методів дослідження фінансової безпеки корпоративних структур дасть змогу запропонувати науково засвідчені пропозиції стосовно забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств у стратегічних періодах, спираючись на системне розуміння взаємозв'язків усередині системи фінансової безпеки.

Список літератури:

1. Поняття методології наукових досліджень та її види. URL: <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/book/fb/pesp/2012/12-31/page7.html>.
2. Філософія. Поняття метода й методології. URL: http://pidruchniki.com/11080803/filosofiya/ponyatty_a_metoda_metodologiyi.
3. Методологія наукової діяльності: навчальний посібник / За ред. проф. Д.В. Чернілевського; 2-е вид. Вінниця: АМСКП, 2010. 484 с.

СИСТЕМНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ИССЛЕДОВАНИЮ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

В статье актуализирована потребность в систематизации методов научного познания финансовой безопасности акционерных обществ. Сгруппирована вся совокупность методов в такие группы, как общенаучные и конкретно-экономические. В состав общенаучных методов познания предложено отнести три следующие подгруппы: методы эмпирического исследования, методы теоретического исследования, методы теоретического и эмпирического исследования. Установлено, что основными научно-методическими подходами к научному познанию финансовой безопасности акционерных обществ могут быть системный, комплексный, функциональный, интеграционный, воспроизводственный, нормативный, динамический и количественный. Доказано, что предложенные методы исследования финансовой безопасности корпоративных структур отражают определенный массив научных коммуникаций, основанных на надежных данных и позволяющих получить максимально объективное представление о механизме обеспечения их финансовой безопасности в условиях динамичной внешней и внутренней среды.

Ключевые слова: финансовая безопасность, акционерные общества, методология исследования, научно-методические подходы, общенаучные методы исследования, конкретно-экономические методы познания.

**SYSTEM CHARACTERISTICS OF SCIENTIFIC-METHODICAL APPROACHES
TO THE INVESTIGATION OF FINANCIAL SAFETY OF JOINT-STOCK COMPANIES**

The article actualized the need to systematize the methods of scientific knowledge of financial security of joint stock companies. The author grouped all the set of methods into groups such as general scientific and specific economics. The structure of general scientific knowledge methods proposed to include three subgroups: methods of empirical research, methods of theoretical research, methods of theoretical and empirical research. It is established that the basic scientific-methodical approaches, scientific knowledge of financial security of joint stock companies can be systemic, complex, functional, integration, reproductive, normative, dynamic and quantitative. It is proved that reflected methods of research of financial security of corporate structures reflect a certain array of scientific communications, which is based on reliable data and allow to obtain the most impartial idea about the mechanism of ensuring their financial security in the conditions of dynamic external and internal environment.

Key words: *financial security, joint-stock companies, methodology of research, scientific and methodological approaches, general scientific methods of research, concrete economic methods of cognition.*